

GUGGENHEIM BILBAO

Venkatesh Rao - iri elkarritzaketa

Troy Conrad Therrien

Venkatesh Rao, askorentzat @vgr gisa ezagunagoa, Seattlen bizi den blogari eta kudeaketa-aholkularia da; azken hamar urteotan, ingeniartzan jasotako doktore-prestakuntzan lortutako ezagutza teknologiaren kulturari aplikatzen jardun du. Erakunde-psikologiari buruzko bere lanak eta berrikuntza digitalari buruzko bere ezagutza tazitua direla eta, bai eta azken urteotan berak sortu eta landu dituen neologismo, teknika diagramatiko eta esakuneak direla eta, arrakasta handiko coach exekutiboa bihurtu da berak teorizatzen duen etorkizuna gobernatzeko ardura duten enpresetako zuzendari exekutibo horien berorien artean. Bere bloga, Ribbonfarm, berak "bifaktORIZAZIO" deritzonaren inguruan dihardu: ohiko idazketa erregularra erabiltzen du bere buruko softwarea berriro konektatzeko eta teknologiaren indar azeleratuen arabera aldatuz doan mundu bat hobeto ulertzeko. Era berean, plataforma horrek bera bezain pentsalari emankorrez osatutako komunitate konprometitu bati eman dio bide; bertako parte-hartzaileek @vgr-en hizkuntza idiosinkrasikoa ikasi dute, eta elkarrekin lanean, lengoaia hura fintzen, berritzen eta errefaktORIZATZEN jarraitzen dute. Txio-zaparrada, saiakera-sail, berripaper eta Facebookeko mezu- eta iruzkin-segiden bidez, meme berrien iturri fidagarri bihurtu da @vgr. Kultur pertzepzio originalak dira meme horiek: egileak

trebetasun handiz paketatzen ditu, eta, gero, bere iruzkinak moldatzeko inspirazio-iturri gisa baliatzen dituen kanal teknologiko horien berorien bidez berriro zirkulazioan jarri eta interpretatzen ditu, askotariko gaiak jorratuz: "Gervais Principle" (Gervais Printzipioa) bezalako dinamika sozial konplexuak; "premium mediocre" (premium kaskarra) delakoaz egindako aitortpen txundigarriak; bizitzaren beraren turista-plus mailaren hanpadura gehiegizkoari —errazio urrien gainean apaingarri jarritako ginga txalotzera eramaten gaituenari— egindako kritika,, "The Great Weirding" (Arrarotze Handia) fenomenoaren inguruko hausnarketa, Mendebaldeko eta munduko beste edozein tokitako egungo egoera azaltzen duena, esanez munduari zentzua emateko gure bitarteko nagusiak kolapsatu egin direla, gure eguneroko bizipenei buruz zer pentsatu edo sentitu jakitea ahalbidetzen digun esanahi hori gabe gelditu garenez geroztik. Venkatesh Raoren lanean arkitekturari buruzko hainbat teoria azaleratu dira, egileak egungo historian nagusi diren indarren inguruan duen ezagutza sakona oinarri hartuta.

Troy Conrad Therrien: Hasieran, bi arrazoi hauengatik egin zitzaidan erakargarri zure lana: batetik, gure presente teknologikoaren filosofo orijinal eta zehatzena zinela; bestetik, arkitekturaren metaforaren botere sozial hori susmatzeko gai zinela iruditzen zitzaidalako. Hala, "arkitektura" ez da gure eraikin hoberenei eranstean diegun etiketa huts bat, meme konplexu eta iraunkor bat baizik: gizarte berrikuntzaren gailurra eta prozesua ez ezik, arauen instituzionalizazioa, belaunaldi-arteko oroimena, bizitza kolektiboa zabaltzeko eta nabarmentzeko beharrezko den azpiegitura eta, azkenik, sendotasunaren kontzeptua sinbolizatzen ditu, eraikinaren irudiaren bitartez. Zuk sistematikoki desegin duzu arkitekturak funtzio sozial horiek bete behar dituelako aldarrikapena, eta teknologiari esleitu dizkiozu, zure saiakeren bitartez; izan ere, hainbat gai agertzen dira bertan: *hackinga*, normalizazioa, *blockchain* edo bloke-katea, zor teknikoa eta kolapso

soziala, besteak beste. Esango nuke zeu zaitugula katalizatzaile emankor eta konprometituena kultur metafora nagusiaren eraldaketan, arkitekturatik hasi eta konputaziorainoa. Arkitektoek berezkoa badute krisirako joera, zu estualdi-iturri bat izan zaitugu etengabe. Badut esperantza piezak batzen lagundu ahalko diguzula. Zer beste esanahi berri har lezake arkitekturaren metaforak, behin konputazioak haren armazoa barrutik hustu ondoren?

Venkatesh Rao: Pentsa dezagun fenix batean, ez armazoi batean. Ezerk ez dirau betiko, baina dena hil eta berpitz daiteke modu zehazgabean. Hori da, jarduera batentzat, kontzientzia bizidun baten parte izateak esan nahi duena. Benetako heriotza eta benetako hustuketa bakarra ez daude, inondik ere, esku artean dugunari arreta kontzientea eskaintzeko inperatiboaren mende.

TCT: Nola hegaldaraz liteke berriro arkitekturaren fenixa?

VR: Bi aukera daudela iruditzen zait, bi bide posible horretarako, baina arkitekturak etorkizunean denborarekin nolako harremanak lehenesten dituen ikusi beharko da aurrena.

Batetik, zibilizazioan batetik bestera dabiltzan material-fluxuen parte bihur liteke arkitektura, erregaia edo elikagaiak bezala. Erabili eta botatzeko arkitektura izango litzateke hori: oroimen gabea, denboraz kanpoko, funtzional eta erabilgarria baino ez, eta merkantzia hutsa. Ez naiz ari soilik zentzu literal batean, erabilera batetik bestera edo lantegitik zabortegira ibiltzen diren moduluko kontainer-etxe edo eraikin aurrefabrikatuez, adibidez. Adimen guztia beste norabait aldatu zaion substratu

programagarri batez ari naiz. Etorkizun hori irudikatzen du arkitekturarentzat Vernor Vinge bere *Rainbows End* liburuan. Arkitektura gure zentzumenetara esperientzia materialak bideratzen dituzten *dumb pipe* edo tutu tuntun gisa ikus daiteke, gaur egun kable tuntunek gureganaino esperientzia digitalak bideratzen dituzten era berean.

Bestalde, litekeena da arkitekturak bestelako harreman mota bat sortzea denborarekin, eta munduaren zahartzearen parte bihurtzea: haren oroitzapenen, orbainen eta berezko izaerarekiko erlazioen irudia. Permakultura moduko baten alderdi material eta bizigabea. Gaur egun, badira nekazari bide-urratzaile batzuk lurrarekin erlazionatzeko modu zahar bat praktikatzen ari direnak berriro: laborearen eta aziendaren bidez adierazten den erlazio konputazional bizidun moduko bat. Horren antzeko zerbait, baina gauza bizigabeentzat. Tutu adimentsuak.

Halaber, erabili eta botatzeko arkitektura hori arkitektura iragankor bat izan da historikoki: dendak, basomutil kanpamentuak eta gisakoak. Permakulturaren arkitektura, baina, arkitektura iraunkor bat ere izan da: denbora luze, are milaka urte batzuk ere agian, irauten duten eraikinak. Baina garrantzitsua izanagatik, iraunkortasuna ez da hemen aldagai kritikoa. Konputazioarekiko oroimena eta historikotasuna dira aldagai garrantzitsuenak. Nire ustez, sistema bizidunetan pentsatzen duen permakulturako jendeak akats bera egiten du batzuetan. Biologiak ez du, berez, denbora-eskala kutunik. Permakulturako etikak lursail baten birformateatzea —epe laburrekoa eta oso-oso— goberna lezake, adibidez. Kolonizazio azkarreko landare nahasketa bat, sintesi-biologia eta hautatutako espezieak erabili ahalko lirateke lursail bat inteligenteki birprogramatzeko, adibidez. Erabili eta botatzekoa ez den ekintza bat izango litzateke hori, igarokorra izan arren. Terraformazioa ez da beste planetetan aplikatzekoa soilik.

Kontua ez da iragankortasuna edo iraunkortasuna, historia egiten ari zaren edo ez baizik. Mendeetan iraun duen baina bere garrantzi konputazional eskasagatik historiarik sortzen ez duen ekintza baztertzekoa da. Asteburu batez luzatzen den baina lurraldeko partzela baten bilakabidea atzera ezinezko moduan eraldatzen duena, ez.

Planeta ordenagailu bat bezala ikusiko bagenu, zer izango litzateke arkitektura? Hura elikatzen duen argindarraren antzeko zerbait, edo memoria-txipen antzeko zerbait? Eta memoria-txipen antzeko zerbait balitz, ba ote luke inolako garrantzirik ideia bat inoiz substratu batetik bestera kopiatzeak? CGI inguruneak hainbat filmetan berrerabil badaitezke, eraikin baten ideia, oroimen bizidun gisa, adreiluzko egikaritzen bidez birkonpilatu ahalko litzateke agian.

Erantzuna, beraz, bien nahasketa bat da. Bietako bat ere ez da hobea edo okerragoa.

TCT: Zure "Breaking Smart" saiakera sailean, Silicon Valleyko ezagutza tazituaren inguruan teorizatu zenuen, Marc Andreessen-en aforismo baten exegesiaren bidez: "softwarea mundua jaten ari da" dio aforismoak. "Software-arkitektura"ren aro astun, mantso, garesti, kolektibo eta diseinuan zentratu batetik *hacking* arin, azkar, merke, indibidual eta diseinuarekiko uzkur bateranzko eboluzioan zetzan haren dinamika zentrala. *Hackingak* XXI. mendeko erritmoa irudikatzen du, beti garaiz ibiltze hori, inoiz ez gelditze hori, berrikuntza sukartsuaren beta-erritmo iraunkorra, aurrez zehaztu gabeko irudi edo pentsamolderik gabea. Gure garaiko berrikuntza-eredua da, plangintzarik onartzen ez duelako. Izugarri arina da, sarera loturiko mundu bateko berrikuntzen abiadurari erantzuteko gauza dena. Eta horrek esan nahi du, zure testu-sailak garbi uzten duen moduan, *hackingak* historia garaikidea gobernatzen duela arkitekturaren aurkakoa

delako. Edozein arkitektoentzat garbi dago zure ondorioa: arkitektura ez zegoen behar bezala egokituta historia egiteko erloju garaikidera. Arkitektura gaurkotzeko bitarteko egokia al da permakulturaren eredua? Arkitektoak XXI. mendean hackerrekin batera sar daitezten pentsatutako bitarteko bat al da planteamendu hori?

VR: Tira, gauza interesgarri asko gertatu dira sail hura idatzi nuenetik, eta kontu horietako batzuetan ari naiz orain lanean. Egun, prozeduraren arabera sortutako eta egituratutako informazio-paisaietan bizi gara, eta ulertzen hasiak gara paisaia horiek uste baino diseinu-behar handiagoak izango dituztela. Algoritmoek albisteak eta produktu-gomendioak moldatzen dituzte egun. Informazio-hormak, gehienbat. Eta metafora arkitektoniko bat baliatzarren: horma aise desegiten da eta teilatuak itoginak ditu. Beraz, hor dago teknologia arinen eboluzioa —informazio-paisaia horiek eraikitzeke orduan hobeak izan daitezten— eragozten duen arazoa.

Gero, arkitektura fisikoak paisaia algoritmiko horien inplikazioetara egokitzeke arazoa dago. Eten digitala gutxitzea, nolabait esateko. Adibide bat jartzearren: azken bi urtean, Seattleko aireportuko garraio partekaturako azpiegitura arautu gabea izatetik arautua eta arkitektonikoki egokitua izatera pasatu da. Aireportuan lan egiteko baimena atera eta iritsiera-gunean jendea jaso ordez, besterik gabe, ibilgailu partekatuko zerbitzuaren gidariak bilketa-puntu zentralizatu batean elkartzen dira orain, egonaldi laburreko aparkalekuko sotoan bi parking-lerro hartzen dituen toki batean. Anabasa da, baina konpontzeke bidean dira jada. Algoritmikoki induzitutako auto-pilaketa baten antzeko zerbait dela esan liteke.

Arkitekturako arazo bat da hori: informazio-fluxuek materia-fluxuak nola eratzen dituzten ulertzea, eta, gero, ingurune eraikian aldaketa moteleko zatiak diseinatzea, fluxuaren

aldaketa azkarreko zatiak kudeatzeko. Erpinak, gorakadak, etab. Aparkalekuak entitate programagarri bat izan behar du orain. Irtenbide guztiak diseina ditzakezu zuk zeuk, eskaria nahieran moldatzetik hasi eta aurreikuspen-analisiak egiteraino, garraio partekatuko zerbitzuaren aplikazio-datuak eta fluxuaren kudeaketa erabiliz agian. Hor ez dago ezer berririk. Horrela ikusten da arkitektura industria-munduan: fabriken eta antzeko gauzen diseinua, erdieroaleak egiteko lantegiak, labe garaiak, etab.

Gure irudimeneko "eraikin" arketipikoak gizakia ardatz duten etxebizitza eta lantokiak dira. Gure intuizioak lantegi eta antzekoen inguruan ardazten hasi behar dugu berriro, material-eta informazio-fluxuaren logika aurreratu hori bizitokiaren ingurunea berrituratzen ari baita.

Keller Easterling-ek azaletik aipatzen du hori bere *Extrastatecraft* liburuan, baina pentsamendu mota hori are gehiago barneratu behar dugu oraindik. Imajinatu beharra daukagu zer esan nahi duen ingurune adimentsu, hackeagarri eta eboluzionagarriak eraikitzea; ingurune horiek gero eta auresanezinagoak diren informazio-fluxuen inplikazioen gauzatzea kudeatzeko gai izango dira. Hori dena oso abstraktua da, baina ideia hau da: arina izateak sinpleki esan nahi du bitak apur bat zoratzen direla orain ziurgabetasunari erantzuten diotelako, eta atomoak zoratu beharrean dabiltzala aurreko horren ondorioz.

Hau da, arkitektoek lan asko dute egiteko. Kontua hau da, ordea: egin nahi duzu? Arkitektura beti izan da ingeniartza-arten mundu zabalago horretako alorrik ideologikoena, eta, arkitekturan, nire iritziz, ideologia estetika bilakatzen da. Nire ustez, "arkitektoek zereginik ez dutelako" kexa horren zati handi batek estetikarekin du batez ere zerikusia. Zuk zure lana dela kontsideratzen duzun horren inguruko estetika bati uko

egiteko prest ez bazaude, ez daukazu lanik. Aukera teknologiko berriak kontuan hartuko dituen estetika berri bat lantzeko prest bazaude, lan gehiegi daukazu.

TCT: Zer paper geratzen zaio arkitektura historikoaren metaforari jokatzeko?

VR: Nik ez nioke metafora deituko arkitekturaren alderdi historikoari. Nahiko literala da hori. Iraganaren oroimena babesteko paper hori arkitekturari esleitu izan ohi zaio, ia zeremonialki eta automatikoki, beste kultur oroimen modu batzuk askoz ahulagoak zirelako. Hitz idatzia bera ere, babesteko zegoen garrantzitsuena zelarik, arkitekturari fidatzen zitzaion harrian zizelkatutako eta eraikinetan txertatutako ediktu moduan.

Orain, jada, hori ez da lehenetsitako aukera. Nahasketako aukera askotako bat baino ez da, eta ez inportanteena, arrazoi sinple honengatik: arkitekturak irudika dezakeena baino askoz historia gehiago dago jada. Historia gehiago sortzen dugu aste batean gaur egun, duela zenbait mende urte oso batean baino. Eta ez naiz datuez ari soilik. Gogoratzea merezi duten gauzez baizik: gertatzen diren aldaketak eta gauzen eboluzioa dokumentatzen eta babesten dituen informazioaz, adibidez.

TCT: Erakusketan jasota dagoen gertaeretakoa bat 1997an Nabta Playan —Saharan 1970eko hamarkadan aurkitutako eremu megalitikoan— antzemandako astro lerrokatzeen aurkikuntzaren kronika da. Teoria sinesgarrienaren arabera, antzinako afrikar artzain nomadek sistema berezi bat asmatu zuten Niloren mendebaldeko montzoiek aldi behin urez betetzen zituzten zelai haietako hil ala biziko ziklo meteorologikoak zenbatzeko, eta arkitekturaz baliatu ziren izarrak interpretatzeko, erritu- eta konputazio-elementu inportanteak tartekatzen zituen teknologia litiko baten bidez. Piramideen aitzindari gisa, harrizko zirkulu hori mundu zabalean toki askotan dauden prototenplu

neolitikoen adibide da, eta esango nuke zuk aipatzen duzun permakultura-arkitektura historia-egile, oroimen-gordetzaile eta berrerabilgarri horren arketipo kolektiboa dela. Mitoek, errituek, sinbolismoak eta forma arkitektonikoek osatutako sistema integratu ebolutibo baten bidez, arketipo horretan sartuta daude esanahiaren eraikuntza, kalibratzea eta birkalibratzea; sistema integratu hori, halaber, kosmoseko historiaren garapena bideratzen eta gidatzen saiatzen da, nola zeruan hala lurrean. Zuk aipatzen dituzun lehiakide horiek berdin jokatzeko dute esanahi kulturala babesteko sistema integral kosmologiko batean, ala beste aldagai batzuk sartzen dira hor jokoan? Premia berei erantzuteko aukera hobek sortu direlako galdu du garrantzia arkitekturak, ala kultur oroimenaren izaerak berak aldarazi du?

VR: Tira, hizkuntza arruntean esanda, galdera mota horiei erantzuteko modu hobek asmatu ditugu, alderdi praktiko eta literal bat ageri duten neurrian. Stonehenge ondo dago, baina, aukeran, nik Hubble nahiago dut. Kontua zera da, teknologiek aurrera egiten duten neurrian, bigarren plano batean zokoratuta geratzeko joera ere izaten dutela, eta ikusezintasun horretatik zailago dutela bizitako eta jokatutako, nolabait esatearren, oroimen historikoan sartzea. Begira, bestela, teknologia espazialean oinarritutako kontzientzia kosmikoago bat katalizatzeko ahalegin ausart, bai, baina maiz alferrikako horiei. Hasteko, kolore urdin hitseko puntuaren irudia daukagu. Hor daukagu ere Lurraren disko osoaren lehen erretratua, Apollotik ateratakoa, denbora luzean kontrakulturaren irudi bat izan zena. Orain, berriz, DSCOVR satelitea daukagu, Eguzki-lurra L1 orbitan, irudiak atera eta atera egunero.

Baina Stonehengenen edo piramideen edo Nabta Playaren kasuan ez bezala, ahalegina egin beharra dago teknologia horiek bizitako kontzientzia historikora eramateko. Hori

egia da teknologikoa den ia orotarako. *American Cloud* izeneko saiakera bat idatzi nuen duela urte batzuk: bertan argudiatzen nuenez, zibilizazioaren azpiegitura automatizatzen ari da, bigarren plano batera erretiratzen, eta bizi-espazioetan fikzio arbitrario bat baino zerbait gehiago den erabiltzaile-esperientziako paisaia faltsu bat uzten du atzean. Hiriko nekazari merkatu bat nekazaritza modernoaren benetako errealitateei oso lotuta egon gabe diseinatu daiteke. Aldi berean abantaila eta eragozpen da hori. Batetik, zure irudimenak mugarik gabe aritzeko aukera du, eta era guztietako errealitate berriak sintetiza ditzake. Bestetik, lurrarekiko lotura zuzen hori galtzeak ergeldu egiten gaitu, batzuetan, arriskutsu bihurtzerainoko neurrian ergeldu ere. Adibidez, bada aspaldi irakurri nuen anekdota bat eskola-ume batzuei buruzkoa: akats misterioitsu bera egiten zuten denek esne-ekoizpenari buruzko problema batean. Kontua da hiriko neska-mutilak zirela eta ziurtzat jo zutela behiek astean bost egunetan ematen zutela esnea.

Jarrera zuhur samarra hartu ohi dut nik horrelako kontuen aurrean. Ez da komeni astronomia eta astrologia nahastea, nolabait esatearren. Forma funtzionalen inguruan eboluzionatzen duten forma kulturalak forma funtzional horien arabera modelatuta daude, baina ez dira forma funtzional horien inguruan biraka ibiltzen, ezta haiek birmoldatzen ere. Zientziak eta teknologiak agerian jartzen dute asimetria hori, neurri batean: zientziak gehiago inspiratzen du zientzia-fikzioa, alderantziz baino. Arkitektoek sortutako zibilizazioko erabiltzaile-esperientziak askoz ere errazago du teknologiaren eta zientziaren egoerak islatzea, haietan eragitea baino. Zuzenean, behintzat.

Horren adibide moderno on bat Charlotte-ko aireportua da: irakurri berri dudanez, arkitektura-eskala izugarri handi batean egindako artelan bat jarri dute bertan, datu-eskulturrak sortzen eta aireportu osoan zehar dauden pantaila erraldoietan erakusten

dituena, hegaldietako eta aireportu-operazioetako datuak erabiliz. Hori oso ondo dago eta, gainera, aukera ematen digu aireko bidaien errealitatea askoz modu aberatsago eta kartsuagoan bizitzeko. Baina kontrako norabidean doan atzeraeragina ahula da. Arteak eta arkitekturak ezin dituzte hain erraz berrituratu aireko bidaiaren errealitateak. Beste errealitate askoz konplexuago batzuek eragiten diote hari: hala nola, goi-tentsioan dauden karbono zundun konposatuen portaerak edota abangoardiako ingeniarietza aeroespazialeko beste arazo batzuek, adibidez.

TCT: Lehen, "kontzientzia biziduna" aipatu duzu, filosofia esoterikoen printzipio oinarritzko bat. Bada, printzipio horren osagai diren alderdi guztiak antzinako mundurainoko lerro bat marrazten saiatzen ari dira: Egiptoraino, bereziki. Ideia zera da: kosmosa bera kontziente da gu eta beste izaki eta elementu batzuk, beste ezaugarri geologiko batzuk, beste espiritu eta antzeko beste gauza batzuk kontzientzia horren parte garela eta elkarrekin eboluzionatzen dugula denboran zehar. Duela hilabete batzuk txio batzuk trukatu genituen elkarrekin. Mezu horietan, nik post-Trump aroan mistizismoarekiko dudak interesatzen nizun, eta zuk esan zenuen teknologia eta gizarteari buruzko zure pentsamenduaren oinarri edo abiapuntua zela mistizismo hori. Zer esan nahi duzu "kontzientzia biziduna" aipatzen duzunean? Zertan bereizten da zuk "bizitzaren joko amaigabea" deitzen duzun horretatik? Ba ote du zerikusirik zure beste ideia horrekin, alegia hackinga dela, arkitektura baino gehiago, berrikuntzara hobekien egokituta dagoen arazo-ebazpenerako estrategia, sarean lotutako mundu batean?

VGR: Itzulinguru bat eginez erantzungo diot zure galderari.

Gai dibertigarri bat da hori, bai futurismo espekulatiboan bai fikzioan, ez bakarrik filosofia esoterikoetan. Isaac Asimov-en *Foundation* sailak kontzientzia biziduneko kontu bat

bihurtzen du berez etorkizun instituzionaleko kontu bat dena. Bruce Sterling-en *Schismatrix Plus* liburuak etorkizuneko gizarte-moduen sorta eskaintzen digu: kontzientzia bizidunetik hasi, eta transhumanismo genetiko eta digital zenbaitetaraino. Liburu horretako modelatzaile/mekanizista dikotomia da ideia hori kokatzeko nik ikusi dudana modurik interesgarrienetako bat. Baina zibilizazioaren ontologia bat ere badauka, "Prigogine-ren mailetan" oinarritua, transhumanismoaren oinarritzko formetatik planeta edo galaxia mailako kontzientzia bizidun bateraino eboluzionatzen duen neurrian.

Esan liteke espekulazio horiek modu zehatzak direla euskarri gisa zibilizazio materialeko forma partikularrak dakartzaten giza kondizio posibleak ulertzeko. Nor izango da nagusi etorkizunean? Robotak ala gizakiak? Genetikoki aldatutako supergizakiak ala gizaki normalak? Gorputz robotikoetan bizi diren kontzientzia proiektatuak? Ala Sterlingen *wireheads* edo kabledun buruak akaso, hodeian baino existitzen ez diren izaki gorpuzgabe moduko horiek? Sarean lotutako garunak? Gogo-esperimentu bakoitzak zibilizazio oso bat iradokitzen du, eta arkitektura bat.

Nago galdera honen aurreko bertsioa planteatzen zen tokian dagoela arkitektura. Aurrena, eraikitako ingurunea dago substratu gisa; gero, horren barruko giza erakundeak, substratu horiek modelatutako bizi ereduen itxuran; eta, azkenik, bi horien bateratzea kontzientzia bizidunean: ideia hori metaforikoa izan daiteke, egregor kontzeptuarekin gertatzen den bezala, edo literala, neurri handiagoan edo txikiagoan, pertsonak elkarrekin eta eraikitako ingurunearekin konektatzen dituzten sareko neurona-protesiak bezala, guztia halako osotasun organiko bat bihurtzeraino.

Aukera horiek espekulazioaren mutur esoterikoenaren gaineko pentsamenduarekin konparatzen dituzunean, hala nola Jung-en inkontziente kolektiboaren inguruko ideiekin,

edo Advaita eta kontzientzia unibertsalaren kontzeptuarekin, interesgarria den zerbait ikusten duzu. Espekulazio esoteriko asko erreal bihurtzen ari gara, teknologiari esker. Dagoeneko ez dago zertan eztabaidatu telepatia erreal den edo ez: egun, nahi izanez gero, haren bertsio bat eraiki dezakezu.

Beraz, zure galderari erantzunez, kontzientzia bizidun bat zera da, giza kondizioa bere ingurunean gauzatzen irudikatzen dugun modua. Mekanikoki desberdintzen da hartatik? Garbi dago muga non dagoen? Nola gauzatzen da gizaki-gizaki, gizaki-makina eta gizaki-supergizaki konexioa? Maila teknologikoan aurrera egin ahala, oinarrizkoenetik aurreratuenara, ordura arte garbi zeuden mugak lausotzen hasten dira.

TCT: Amaitzeko: arkitekturari buruzko definizio zoragarri bat eskaini zenigun 2015ean, New Yorkeko Guggenheimen hitzaldi bat egin ondoren zabaldu zenuen mezu batean, gerora "The Great Weirding" (Arrarotze Handia) deitu zenuenaren bezperetan:

Bizitza-erdiko krisialdi bat ez da epistemologia-ekintza baten bidez zeure burua berriz ere unibertsoan zentratzeko bide bat. Unibertsoa berriz ere zure inguruan zentratzeko modu bat da, arkitektura-ekintza baten bidez. Unibertso osoa zure gain jartzeko gai den arkitektura-ekintza baten bidez.

Weirding-ostekoari buruzko zure interpretazioa islatzen du oraindik horrek? Lan hori editatzea, emendatzea edo zabaltzea gustatuko litzaizuke?

VGR: Bai, baietz esango nuke. Nork bere errealitatea eraikitzeari buruzko ideia oinarrizkoa da orain niretzat, eta horrek ideiarene funtsa irudikatzen du. Geroztik ideia hori lantzen segitu dut, denbora ulertzeko dugun moduaren inguruan zentratuta. Nor bere errealitatean bizitzea nor bere denbora-lerro subjektiboan bizitzea bezala da, gutxi

gorabehera. Kontzientzia korrante pertsonifikatu moduko bat, bitarteko teknologikoen bidez errealitatea proiektatzeko eta distortsionatzeko gauza dena.

Horretan pentsatzen dudanean, gogora datorkit Philip K. Dick-ek errealitatez proposatu definizioa: sinesteari uzten diozunean desagertzen ez den hori da errealitatea. Baina teknologiak gero eta bitarteko gehiago eskaintzen dizkigu *guri* errealitate horretatik ateratzeko, geure errealitate propioa sortzeko. Dickiar errealitate horren alderdi batzuk segika ibiliko zaizkizu, martxa desberdinetan, eta, agian, ez zara haiek gainditzeko gauza izango. Errealitatetik ihes egiteko modu hori, gutxiespenezko ikuspegi batetik begiratuta eskapismotzat jo ohi dena, giza kondizioaren ezaugarri serioagoa da orain.

Errealitatearen eraikuntzak, eskapismoak eta solipsismoak bat egiten dute, horrenbestez, arkitektura bizitako antropozentrismoaren azken eta goren ekintza izan dadin. Arriskutsua da jarrera epistemiko edo ontologiko gisa, baina zoragarriro emankorra sormenezko jarrera bezala.